

Maaseudun mahdollisuudet käyttöön!

Maaseutupoliittisia painotuksia vaalikentille ja hallitusohjelmaan

Maaseudun merkitys kasvaa jo lähitulevaisuudessa. Kestävät energiaratkaisut, vihreään kasvuun tarvittavat voimavarat ja ihmisten hyvinvointi ovat asioita, joihin maaseudulla on runsaasti annettavaa. Maaseutupolitiikka tähtää toimillaan siihen, että Suomen maaseutu vuonna 2020 on seuraavanlainen:

Maaseutu on monimuotoinen ja arvostettu osa suomalaista yhteiskuntaa. Tilaa, väljää asutusta ja paikallisia ratkaisuja hyödynnetään suomalaisen hyvinvoinnin lähteenä ja kestäväen kehityksen perustana. Yhteiskunta turvaa maaseudulla asumisen ja toimimisen perusrakenteet sekä kannustaa ja tukee ihmisten omatoimista kehittämistyötä. Maaseudun ihmiset, yhteisöt ja yritykset voivat hyvin ja yhteisöllisyys, ympäristön tila ja kilpailukyky ovat parantuneet hyödyttäen samalla koko yhteiskuntaa. Toimijoiden kansainväliset yhteydet ovat olennaisesti lisääntyneet.

Tähän paperiin on koottu 10 maaseutupolitiikan keskiössä olevaa painotusta valtioneuvoston maaseutupoliittisessa selonteossa (2009) esittämän vision toteuttamiseksi.

1. Julkinen sektori ei kykene yksin järjestämään lähipalveluita

Julkisella sektorilla ei ole väestön ikääntyessä ja huoltosuhteen kasvaessa mahdollisuuksia ylläpitää yksin suomalaisten hyvinvointia turvaavia palveluja. Julkinen sektori tarvitsee kumppanikseen sekä yrityksiä että kolmatta sektoria (yhdistykset, osuuskunnat, yhteiskunnalliset yritykset) palveluiden järjestämiseksi ja tuottamiseksi. Myös vapaaehtoisuuteen perustuvaa auttamista tarvitaan entistä enemmän. Vahvistamalla kansalaisosallistumisen erilaisia muotoja on löydettävissä uusia kustannustehokkaita keinoja palvelujen tuottamiseksi ja samalla tuetaan ihmisten mahdollisuuksia turvata itse omaa hyvinvointia.

Palveluiden keskittäminen on heikentänyt palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta erityisesti harvaan asutuilla maaseutualueilla. Palveluverkon harventumisesta kärsivät erityisesti ne, joilla on paljon palvelutarpeita (mm. vanhukset, vammaiset), sekä ne joilla on vaikeuksia hakeutua kaukana sijaitsevien palvelujen ääreen (käytössä olevien liikennevälineiden ja -yhteyksien puute). Uusia joustavia palvelumuotoja kuten liikkuvat ja sähköiset palvelut, jalkautuvat työntekijät ja yhteispalvelupisteet, tarvitaan paikkaamaan harvenevaa palveluverkkoa.

Lähipalvelut ovat loitonneet ja palvelurakenteita uudistettaessa on entistä tärkeämpää määritellä, mitä lähipalveluilla tarkoitetaan ja missä niiden tulee sijaita ollakseen lähellä. Päätöksentekijöiden on linjattava, noudatetaanko lähipalveluiden saatavuudessa myös tulevaisuudessa kansalaisten yhdenvertaisuuden periaatetta, vai voidaanko lähipalvelu määritellä paikkakuntaakohtaisesti.

2. Kunnan ja kylien kiinteä, järjestetty suhde hyödyttää kaikkia

Kuntien suureneminen vie päätöksentekoa nykyistä kauemmas asukkaista. Kansalaisten valmius tehdä päätöksiä on kasvanut, mutta mahdollisuudet lähidemokratiaan ovat vähentyneet. Kunnallishallinto ja siihen liittyvä vaikuttaminen eivät enää riitä paikallistasolle. Paikallisyhteisöille tulee antaa yhteiskunnallista statusta: ne päättävät omista asioistaan kunnan ja viranomaisten määrittämien puitteiden sisällä. Tarvitaan neuvottelu- ja sopimusmenettelyä yhteistyön järjestämiseksi ja paikallisen vastuun lisäämiseksi ja jakamiseksi. Kyläsuunnitelmat ovat yksi tärkeä perusta kunnan suunnittelulle. Näin vahvistetaan kansalaisdemokratiaa ja laajennetaan paikalliskehittäjien piiriä.

3. Toimivat liikenne- ja tietoliikenneyhteydet ovat välttämättömyys maaseudulla

Pitkien etäisyyksien Suomessa kattava, sujuva, turvallinen ja hinnaltaan kilpailukykyinen liikennejärjestelmä on maaseudun olemassaolon ja kehittymisen ehto. Samalla se on maaseudun uusien mahdollisuuksien avautuessa koko kansantalouden ehto. Peruspalvelutasoiset joukkoliikennepalvelut tulee tarjota kaikille. Tarvelähtöinen kyytitakuu toteutetaan avoimena joukkoliikenteenä niille, joilla ei ole käytössään muita joukkoliikenne- ja kuljetuspalveluja. Rahoituksen painopistettä siirretään uusien teiden rakentamisesta nykyisten kunnostamiseen. Yksityisteiden hoitoa ja ylläpitoa voidaan hankkia maksullisena palveluna tieisännöitsijöiltä. Taksipalveluja, kutsujoukkoliikennettä, naapuriapua ja kimpakyytijärjestelmiä kehitetään joustavasti yhtenä kokonaisuutena.

Suomen rataverkko ei ole kaikilta osiltaan ajanmukainen. Raideliikennettä kehitetään ympäristösyistä palvelemaan erityisesti työmatkaliikennettä myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella sekä vastaamaan teollisuuden ja matkailun kuljetustarpeisiin.

Laajakaistaverkko on Suomessa verraten kattava, mutta ei nopea. 100 Mb/s-tiedonsiirtoyhteys, jatkuva toimivuus, ja hintakilpailukyky tulee varmistaa kaikkialla. Yhteyksien tämänhetkinen kysyntä ei ole olennaista, vaan yritysten, maatalojen ja kotitalouksien lisääntyvä tarve käyttää sähköisiä yhteyksiä. Yritykset voivat kompensoida syrjäistä sijaintiaan olemalla mukana sähköisissä medioissa ja kauppapaikoissa sekä tarjoamalla asiakkailleen sähköisiä palveluja. Tästä voi kehittyä kilpailuvalttimme kansainvälisesti.

4. Maaseudun elinkeinot ja työt lisääntyvät

Maaseutu ei ole tuomittu vähenevään työpaikkakehitykseen. Maaseudun voimavaroihin perustuva energiantuotanto, kaivostoiminta ja matkailu lisäävät yritystoimintaa maaseudulla ja tarjoavat uusia työpaikkoja. Maaseudun työpaikat liittyvät yhä useammin palvelujen tuottamiseen ja tietoliikenneyhteyksien parantuminen mahdollistaa tietotyön tekemisen paikasta riippumatta. Kansainväliset yritykset toimivat ympäri maailmaa hajautetuissa yksiköissä. Työn hajauttamista Suomessa estävät lähinnä vain asenteet. Monipaikkaisia suomalaiset jo ovat.

Alkutuotannon työpaikkojen supistuminen on hidastunut ja paikoin jo pysähtynyt. Uusiutuvan energian raaka-aineen tuottaminen sekä paikallinen energiantuotanto lisäävät työmahdollisuuksia maa- ja metsätaloudessa: tulevaisuuden maatila on energiantuottaja päätoimisesti tai ruuantuotannon ohella.

Maaseudun vahvistuva tehtävä on hyvinvoinnin tuottaminen. Näiden palvelujen kehittämisessä ollaan vasta alussa. Väestön ikääntyminen lisää hoivan tarvetta ja työtahdin kiihtyminen lisää tarvetta työikäisen väestön elpymiseen. Maaseutu tarjoaa luonnon terveystuotteita sekä niihin liittyviä palveluita.

5. Suomi on luontomatkailumaa - rakenteet turvattava

Puhdas luonto ja vesistöalueiden monimuotoisuus aktiviteettimahdollisuuksineen neljänä vuodenaikana ovat luoneet Suomesta houkuttelevan matkailukohteen. Luonnon lisäksi suomalainen kulttuuri, korkea elintaso ja elämisen laatu, joihin sisältyvät myös hyvä sisäinen ja ulkoinen turvallisuus, ovat matkailumme perusta. Kansainvälisesti katsoen Suomessa maaseutualueilla on toimiva infrastruktuuri, jonka varassa matkailuelinkeino voi toimia ja jonka ylläpitämistä vilkastuva elinkeinotoiminta toisaalta tukee. Matkailun kansainväliset trendit nostavat esiin juuri sellaisia kysyntätekijöitä (luonto, terveys, rauhallisuus, väljyys), joihin maaseudun ympäristökijät ja matkailuelinkeino ovat parhaita vastaamaan.

Metsähallituksen luontopalvelut ylläpitävät kansallispuistojen ja retkeilyalueiden luontokeskuksia, reittejä, tulipaikkoja ja muita palveluja. Kävijämäärien (nyt noin 2 miljoonaa) kasvaessa niitä tarvitaan jo pelkästään kestävyiden takia. Luontomatkailun infrastruktuuri on harvaan asutun maaseudun matkailun toimintaedellytys ja kasvun pohja. Valtion 35 kansallispuiston ja 7 retkeilyalueen palveluihin sijoittama euro palautuu paikallistalouteen takaisin jopa 20-kertaisesti. Lisäksi kuntien virkistysalueet ovat tärkeitä luontomatkailun peruspalveluita.

Matkailu on elinkeino, joka tuo maaseudulle työtä ja tuloja sekä ylläpitää tai luo uusia palveluja paikallisille asukkaille. Noin 5000 maaseutumatkailuyritystä antaa työpaikan runsaalle 6500 henkilölle.

Matkailuelinkeinon merkitys korostuu paikallisesti erityisesti syrjäisillä alueilla sijaitsevien matkailukeskittymien yhteydessä. Uusia yrityksiä syntyy erityisesti ohjelmapalvelualalle, jotka hyödyntävät maaseudun luontoa toimintaympäristönään. Luontomatkailun osuus Lapin matkailusta on jo yli 90 prosenttia. Maaseudun matkailun kysynnän odotetaan kasvavan erityisesti ulkomailta noin viiden prosentin vuosivauhdilla.

6. Nuorille ja naisille aktiivinen rooli maaseudulla

Maaseudun tasapainoisen väestönkehityksen turvaaminen vaatii lisää nuoria ja naisia. Suomen talouden ja kilpailukyvyyn kannalta yksi keskeisimmistä haasteista on väestön ikääntyminen. Väestön ikääntymisessä on merkittäviä eroja alueiden välillä sekä nykyisestä ikärakenteesta että muuttoliikkeestä johtuen. Monilla harvaan asutuilla alueilla pitkään jatkunut ongelma on ollut nuorten, ja erityisesti nuorten naisten, lähtömuutto, minkä vaikutukset kertautuvat alhaisena syntyvyytenä.

Maaseudulle tarvitaan lisää asukkaita. Asumisen tueksi tarvitaan toimenpiteitä, jotka tukevat erityisesti maaseudun nuorten aikuisten elämänlaatua ja hyvinvointia. Myös maaseudun kehittämiseen, ml. kylätoiminta ja Leader-toimintaryhmätyö, tarvitaan kaiken ikäisiä ihmisiä. Yhdistykset tarvitsevat nuoria aktiiveja maaseudulta ja kaupungeista voidakseen jatkaa toimintaansa.

Hyvät kokemukset lapsuudesta maaseudulla ovat yksi peruste valita maaseutu myöhemmin asumisen ja lasten kasvattamisen ympäristöksi. Nuorten kiinnittymistä kotiseudulle edistävät koulu, harrastukset ja ystävät sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet. Lukiodien ja ammattikoulujen määrän vähentyessä uhkana on nuorten eriarvoistuminen koulutuksessa. Oppilaitosten yhdistyessä tulee kiinnittää huomioita koulutuksen laatuun ja saavutettavuuteen nuorten näkökulmasta. Koulutusmahdollisuuksien lisäksi nuoret tarvitsevat monipuolisia ja saavutettavissa olevia harrastusmahdollisuuksia ja vapaa-ajanpalveluja. Harrastusten kautta nuoret kohtaavat toisiaan ja voivat osallistua ja vaikuttaa koko yhteisön toimintaan. Vapaa-ajan palvelut tulee nähdä nykyistä tiiviimmin osana alueiden kehittämistä.

Opiskelijujen jälkeisen ensimmäisen työpaikan sijainnilla on tärkeä merkitys asumisvalinnoissa. Maaseudun työharjoittelu- ja rekrytointitoimintaa tulee kehittää ja se tulee nähdä osana alueen markkinointia. Naisten maaseudulla asumisen ja maaseudulle muuton tai paluumuuton lisäämiseksi tarvitaan rekrytointitoiminnan ja yrityspalvelujen kehittämistä. Maaseudun mahdollisuudet erilaisena ja luovana työympäristönä kannattaa hyödyntää.

7. Käytännön innovaatiot syntyvät maaseudulla

Maaseudulle tyypillinen osaaminen ja luovuus ovat perusta käytäntölähtöisten innovaatioiden synnylle. Maaseudulla syntyy nykyään innovaatioita suhteessa lähes saman verran kuin keskuksissa, mutta ne ovat luonteeltaan erilaisia. Maaseudulla voidaan näin siirtää painopistettä raaka-aineen tuottajan roolista tuotteiden ja palveluiden jalostajaksi.

Innovaatioiden syntyä maaseudulla tulee edistää hyödyntämällä osaamis- ja innovaatioverkostoja ja tarjoamalla monialaista ja -muotoista koulutusta. Erityisesti verkostojen syntymistä ja niihin pääsemistä kannattaa helpottaa. Sosiaaliset innovaatiot ovat uudenlaisia tapoja tehdä asioita. Ne syntyvät usein arkipäivän tarpeista yhteistyön tuloksena ja hyödyntävät teknologiaa. Maaseudulla sosiaalisia innovaatioita tarvitaan palvelujen järjestämisessä, kun väestö ikääntyy ja vähenee ja palvelujen tarve kasvaa. Eri toimijoita yhdistävät verkostot ja kumppanuudet liittyvät oleellisesti sosiaalisten innovaatioiden syntyyn.

8. Maaseudulla osallistutaan ilmasto- ja energiatalkoihin

Maaseutu tarjoaa ilmastotalkoissa runsaasti mahdollisuuksia uusiutuvan energian tuotannon ja käytön lisäämiseen. Hajautetuilla, ekotehokkailla energiaratkaisuilla voidaan vastata paikallisiin energiatarpeisiin sekä tarjota mahdollisuuksia yritystoiminnalle.

Ilmasto- ja energianäkökulma tulee ottaa huomioon eri aluetyypeillä niille parhaiten soveltuvalla tavalla. Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen soveltuu taajamiin, muttei haja-asutusalueelle. Maaseudulla on asutushistorian synnyttämää perinteistä haja-asutusta, joka tulee sallia myös tulevaisuudessa. Maaseudulla liikkumistarpeita ja päästöjä voidaan vähentää tuomalla palvelut lähelle eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä, hyödyntämällä nykyistä enemmän tietoliikenteeseen perustuvia ratkaisuja ja siirtämällä toimintoja verkkoon. Tavarankuljetuksia tulee vähentää esimerkiksi lähiruokaketjuja kehittämällä. Lisäksi energiapihin teknologian ja rakentamisen sekä ympäristöystävällisten polttoaineiden kehitys pienentävät maaseudun ilmastokuormitusta. Sopeutuminen synnyttää paikallisyhteisöissä myös uudenlaista elinkeinotoimintaa esimerkiksi energiantuotantoon sekä myrsky- ja tulvatuhojen korjaamiseen.

9. Harvaan asuttu maaseutu – enemmän vahvuus kuin taakka

Maaseudun vahvuudet piilevät uusiutuvassa energiassa, puhtaassa vedessä ja ruuassa, tilassa, väljyydessä ja hitaassa elämänrytmissä. Kaikkia näitä asioita etsitään samalla, kun muualla asutus tihentyy ja liikenne ruuhkautuu. Hyödyntääkseen näitä vahvuuksia Suomen tulee varmistaa, että myös jatkossa harvaan asutulla maaseudulla voi asua, elää, rakentaa, yrittää ja tehdä työtä. Valmista infrastruktuuria ei kannata hylätä, vaan kehittää ja

uudistaa. Paikallisyhteisöjen, kylien, kirkonkylien ja pienten kaupunkien toimintaedellytyksiä kannattaa siis vahvistaa.

Yli puolet maamme pinta-alasta on harvaan asuttua maaseutua, jossa sijaitsee yli 150 kuntaa sekä yli 1000 kylää. Harvaan asutulla maaseudulla elää vakituisesti puolisen miljoonaa ihmistä ja osavuotisesti lähes sama määrä: alueella sijaitsee 172 000 vapaa-ajan asuntoa. Kansalaisten yhdenvertainen ja oikeudenmukainen kohtelu edellyttää, että harvaan asuttujen alueiden suhteellisen aseman heikkeneminen pysäytetään. Samalla tavalla kuin Euroopan unionille perustellaan Suomen erilaisuutta muihin unionin maihin verrattuna, on harvaan asuttu maaseutu aluetta, joka tarvitsee omista erityispiirteistään lähtevää kansallista politiikkaa.

10. Maaseutupolitiikka edellyttää rakenteita ja kansallista rahoitusta

Maaseudun kehittäminen edellyttää maaseutupolitiikkaan selkeitä rakenteita ja systemaattista järjestelmää, joka perustuu horisontaalisuuteen ja monitasoiseen hallintaan. Maaseutupolitiikkaa toteutetaan viidellä tasolla, joista jokaiselle tarvitaan laaja-alainen maaseutupoliittinen toimija, joka kokoaa yhteen julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin. Toimija tarvitsee työhönsä varoja ja henkilöresursseja. Maaseudun kehittämisen nykyinen rahoitus painottuu lähes yksinomaan EU-perusteisiin ohjelmiin, mikä ei ole perusteltua jo yksistään byrokraattisista syistä. Kansallinen liikkumavara jää liian kapea-alaiseksi ja laaja-alainen maaseutupolitiikka rahattomaksi.

Kansallisella tasolla maaseutupolitiikkaa ohjaa Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR). Tämä 27 organisaation horisontaalinen yhteistyöelin tarvitsee määritellyn sijainnin hallinnossa. Vastaavasti maakuntatasolle tarvitaan maaseutupoliittisten asioiden ja ohjelmien valmistelijoiksi alueellinen YTR. Leader-toiminnan vahvistaminen on tärkeä tavoite seutu- ja kuntatasolla. Kylätoiminta kokoaa voimavaroja eli tekijöitä, asiantuntemusta ja yksityisiä varoja kylissä paikalliseen kehitystyöhön. Maaseudun kehittäminen vaatii kaikilla toiminnan tasoilla monialaisen ja horisontaalisen toiminnan voimistamista sektoritoimien rinnalla.